

nevét monumentumokkal vette körül,
melyek soha el nem mulnak.

*Legmélyebb tisztelettel maradok Emi-
nentiádnak*

Budapest, 1889 oct. 14-én

igaz híve és szolgája

Jókai Móric.

A levél hátsó lapján, a jobb hasábon az érseki iroda iktatása: érk. 15/10. 1889. Jókai Mór. (Mint a válasz is, dr. Valihora kezeírása.)

A bal hasábon a válasz fogalmaz-
ványa: 8vo¹

Nagyságos Úr!

*Szívem mélyéből mondok Nagyságod-
nak papi jubileumom alkalmából meg-
tisztelő kegyes jókívánataiért köszönetet.
A Mindenható oltalmazza és áldja Nagy-
ságodat és valamennyi kedveseit.*

*Mindenkori kitünő tisztelettel vagyok
Kalocsán, 1889 okt. 17.*

alázatos szolgája

Alatta az expedálás jelzése:

exp. 18/10.

Kollár.²

Jókainak e rövid levelein is meg-
csillan közvetlensége s kedves hu-
mora.

Közli:

Timár Kálmán.

Magyar folyóiratszemle.

Az ifjúság mozgalmaival számos közlemény foglalkozott már, amelyek különböző szemszögből igyekeztek az aktuális helyzetet megvilágítani, sőt a jövő célkitűzéseire irányító hatást is gyakorolni. Így egész sorozatok jelen-
tek meg az ifjúság társadalomszemlé-
letéről, különböző irányú reformter-
veiről, államelméletéről stb. E mozgal-
makat tárgyaló közlemények rámutat-
tak a mozgalmak irodalmi színezetére
is, maguknak az irodalmi törekvések-
nek behatóbb vizsgálatára azonban
mindaddig figyelemreméltóbb kísérlet

¹ Jelzés, hogy oktáv alakú levélpapírra írták a levelet.

² Kollár János, világi ember, érseki iroda-
tiszt volt.

nem történt. *Bisztray Gyula a Magyar Szemlében* az utóbbi tíz esztendő magyar verstermesének elemzésével kritikai összefoglalást nyújt legújabb líránkról és ennek tükrében föltárja forrongó fiatalságunknak, az «újarcú magyaroknak» ideológiájában végbe-
ment változásokat. A kép, amely e kritikai összefoglalás alapján elének-
tárul, nem igazolja azokat az illuzió-
kat, amelyeket az ifjúság táborában
levő poétáinkról sokszor a kritikátlan-
ság és komolytalanság jegyében hir-
dettek. Az Ady halálát követő első idők-
ben líránk ugyanazon generális hibákat
és tévelygéseket mutatja, mint a mult
század 50-es éveiben. A fejtelenségnek
és olcsó érvényesülésnek ebben az
idejében alig lehet a költészet tisztább
szavát hallani. Azok a költők, akik
e szomorú években magasan kiemel-
kednek, messze Erdély hegyei között
Ady örökségét már csak sokszorosan
megszűrve csillogtatják. A külön útra
talált lírikusok között Mécs László
hordja az Adytól való elindulás leg-
feltűnőbb jeleit. Kevésbé széles hullá-
mokat vetett, de kétségtelenül élénk
hatást gyakorolt legújabb líránkra
Ady pályatársainak költészete is. Az
összeomlást követő években ifjúsá-
gunk az illuziók délibábjainak elosz-
lása után egy szabadabb tömörülési
lehetőséget keresett és csakhamar meg-
alakította azokat a szövetségeket,
amelyek az ifjúság újabb mozgalmai-
hoz vezettek. Az új szervezkedés, amely
keresi a kapcsolatokat a munkás társa-
dalom ifjúságával is és a falu népét is
egyesülése körébe akarja vonni, nagy
változásokat idézett elő legutóbbi évek
alatt az ifjúság ideológiájában. Az új
gondolatformáknak tipikus énekese
Győry Dezső, akinek verseskötete
(Újarcú magyarok) az utóbbi tíz év
magyar költői irodalmának legfigye-
lemreméltóbb termése. Ezek a versek
a jelen egy-egy égető problémáját
vetik föl, de egyben túl az aktuálisan
művészi dokumentumok is. A jelen-

kező reakciót jórészt az előző korszak elhasznált nyelvi és formai kifejezés-módja idézte elő. Az ifjúság költészetében a konvencionális rímes formákat egyre jobban kiszorítja a kötetlen szabad vers és a költői nyelv tudatosan közeledik a leegyszerűsített élő beszédhez, majd visszatér a föld népének nyelvéhez. Vállalkozókban nincs hiány. Valamennyi ifjú poétánk az új idők várt énekesének hirdeti magát. Az ifjúsági mozgalmak egyik ága megmaradt teljesen a maga irodalmi terrénján, míg a másik egyre szorosabban kapcsolódik be a társadalmi reformok munkálataiba. A falu egyszerű világához visszatérő emberi lélek Bartalis Jánosban találta meg leg-hivatottabb énekesét. Kívülről Illyés Gyula és Simon Andor költészetében a város és a kultúra megfáradt fiai nyujtózodnak ki az otthoni föld és a szabad vers széles ölelésében. De a népi forráshoz való visszatérés rendszerint azzal a veszéllyel jár, hogy a népiességet túlhajtván többnyire etnografiai különlegességet vagy útszéli burjánt termel. Így történik azután, hogy míg a mozgalom egyfelől formában és tartalomban egyre jobban eltávolodik kezdeti irányától, addig másfelől a minden áron erőszakolt népiesség lesz lényege a versnek. Új népies költőink nem veszik észre, hogy amikor népies megújulást sürgetnek, voltaképpen szintén epigonokká és még hozzá kétszeres epigonokká válnak, megkésett epigonaivá egy már csúcspontra ért, útját tehát teljesen lezárt fejlődésnek. Új, népies költőink tehát ilyesformán nem is annyira a népből merítenek, mind inkább nemzeti klasszicizmusunk két óriásától, Aranytól és Petőfiktől. Ady után bizonyára jó ideig nem várhatjuk költészetünk egyszintű kiterjedését, de ha nem gondolhatunk is erre, a feldolgozás munkája annál serényebben folyhat és ifjúságunktól elvárhatjuk irodalmi örökségünknek és nagyjainknak méltó megbecsülését.

Sziklay Ferenc, a szlovenszkói magyar kisebbségi pártok kultúrreferense az *Erdélyi Helikonban* a kisebbségi irodalom alapvető problémáival foglalkozik. A nemzeti kisebbségek minden tettének a kisebbségi élet fenntartására kell irányulnia és ebben a mindenben legelső sorban benne van a kisebbségi irodalom is. Mert az irodalom a kultúrértékek látható megnyilatkozása, melyen keresztül a szellemi valóságok érzékelhetővé válnak. Az élet szükségszerűen termeli ki magából az irodalmat és az irodalom az élet kritikája a jelenben, az élet konzerváló sója a multa vonatkozóan és az élet útjelző oszlopa a jövő sötétsége felé. Az irodalom a vox humana örök összhangja, az isteni szépség, igazság és jóság, az emberi örök értékek inkarnációja. És ha az irodalom az élet szülötte, alapjellege csak olyan lehet, mint szülője. Ezért az egyes magyar kisebbségi csoportok irodalmának nivóját, esztétikai értékét annak a kisebbségi csoportnak szellemi élete határozza meg elsősorban, amely az irodalmat magából kitermeli. A kisebbségi csoportok irodalmának fejlesztése célt tévesztene abban a pillanatban, amikor szakadást akarna bevinni az egységes, örökké oszthatatlan magyar irodalomba. Csak az lehet a cél, hogy az új helyzetben, az új magyar kultúrterületek irodalma a maga egyéni színeivel, mint a ma is központi kultúrterület irodalmának egyenértékű komponens álljon be az egyetemes magyar irodalom eredőjébe. Minden kisebbségi csoport magyar irodalmának ez az összhangba állása az anyaország irodalmával, az irodalmi érték fogalmának feltételéhez van kötve. Vagyis a kisebbségi csoportok irodalma akkor lehet hatótényezőjévé az egyetemes magyar irodalomnak, ha irodalmi értékben legalább oly magas nivóra emelkedik, mint amilyen nivót az egyetemes magyar irodalom ma reprezentál. A kisebbségi sorsban nem lehet

saját erejére bízni az irodalom fejlődését, mert egy viszonylagos kultúréletben, amely haladást is igényel, sőt rohamosabb tempót az általános kultúrhaladás utólérése végett, a szűz talaj öntermékenyülését kívánni nem lehet. Vetni kell a magot a melegágyba és a kritika ollójával azután a palántát meg kell dolgozni. A talajtörés munkáján a szlovensztkói és erdélyi magyar kisebbségi irodalma már túlesett, de még mindig szükséges, hogy a kritika szeretettel dolgozzék. Különösen veszedelmes az «abszolút esztétikai mérték» merev és hajlíthatatlan követelésével előállni, mert bármily tetszetős is ez a posztulátum, lényegében meghatározhatatlan irreálitás és még veszedelmesebb a kisebbségi irodalomtól egyszerre «européer» nivót követelni, mert ha ez érvényre jutna, az irodalom palántája nem gyökeresedhetnék az élet talajába, kívül maradna a kisebbségi magyar élet közösségén. Ez a nivó eljön, de csak úgy, ha élet és irodalom a maga erejéből emelkedik arra a magasságra.

Nagy József az Athenaeumban a filozófia és az emberi lélek történelmi kapcsolatairól közöl tanulmányt. Megállapítja, hogy a filozófia szava nem ver nagyobb visszhangot mai társadalmunk lelkében. Pedig a XX. század határozottan e nemes studium megújítását hozta el és a világháború nyomában járó néhány esztendő azt ígérte, hogy a művelt tömegek érdeklődése felébred a filozófiai fejtegetések iránt. Ma már azonban tisztán látható, hogy a filozófia nem elégitette ki a hozzája forduló lelkeket, vagy pedig ez az érdeklődés nem volt egyéb, mint a világtörténet értelmének kétségbeesett keresése egy olyan korban, amikor az átélt szörnyűségek megingatták hitünket az értelem fönnállásában. De ez az elégedetlenség mélyebbről fakad, mert nem új keletű. A mai helyzet csak természetes következménye annak a folyamatnak, amely az utolsó század

folyamán élesedett ki kultúránkban, ami azt hozta létre, hogy a filozófia szinte a létért kénytelen küzdeni az európai kultúra uralkodó áramlataival szemben. Nem csoda, ha e kritikus helyzet filozófiánk belső valóját sem hagyta érintetlenül: újabbkori története nem mutat egyenes vonalú fejlődést, sem önvalója, sem módszere, sem tárgyköre nem áll világosan előtte és a fejlődő modern tudományok közepette hontalanul bújdosik az uralkodó tudományok kegyét keresve. A mai filozófiával való elégedetlenség az emberi léleknek abból a vágyából fakad, hogy nem elégszik meg a valóság egyik felének ismeretével, hanem a lét egészének megismerésére szomjúhozik. Ezért a mai ember nemcsak a régi metafizikával, hanem az egyoldalú természet-tudománnyal is elégedetlen. Érthető ennél fogva, ha érzékeny elmék ma nemcsak a filozófia kríziséről, hanem a tudomány összeomlásáról is szeretnek beszélni. Ez a krízis azonban nem jelent halált, mert a szellem életében, mint általában minden életben, nincsen abszolút pusztulás. A filozófia sem hal meg, hanem folytonosan megújodik, individuális alakokban éli a maga életét, ép úgy, mint az emberi szellem, amelynek legmélyebb valójából született meg.

Molnár Pál a Debreceni Szemlében Piscator «politikus színházáról» közöl ismertetést. Piscator neve, ahol már ismerik és elsősorban Berlinben, vörös posztó. Ahová lép, pártarc ütött ki, politikai szenvedélyek, művészi viták lángolnak föl. Színházát ő nevezi «politisches Theater»-nak és ezen azt érti, hogy a színház célja nem a hagyományos értelemben vett művészet, hanem a politikai célú pártpropaganda. Belső válságok, égető szociális bajok tudatosítása, nagy tömegek előtt és ezáltal lázítás a törvény, az állam és a társadalom ellen. Jelszava a kommunizmus művészetfelfogása: «Kunst ist Waffe». Színháza minden elemében

kollektív alkotás. Ha nincs darab, az összes résztvevők együttes munkájával teremt. Mindenünnen összehord céljainak megfelelő anyagot, ebből gyúrja egybe az előadást, mely csak a színpadon kapja meg az összefüggését és formáját. Műve mindannak teljes visszája, amit valaha rendező és scenikus akart. Nem a darabhoz méri a rendezést, hanem kívülről visz egy óriási technikai apparátust a silány, széthulló kollektív tákolmányba. Érdekes gondolata, hogy a páholyszerű színházat meg akarja szüntetni, mert ez a társadalmi rendkülönbséget hangsúlyozza. Az arényszerű színházat akarja fölleveníteni, anélkül, hogy lemondana a rendezés, szobaszerű színpadról. A legújabb technikai vívmányokat akarja belevonni a színpadhatás eszközei közé. A filmmel konkurenciára kel: a mozival összeházasítja a színházat. A közömbös tömegeket egy mindent magában foglaló «összművészet» szenciójával akarja meghódítani. Mindez azonban már a múlté. Színháza megbukott és ő elvesztette lába alól a talajt. Piscator szobája három nap múlva banalitássá vált. A darabok nélkül dolgozó színház, a rendezői technika szellemileg és anyagilag egyaránt kimerült. Tiszta technikával és agitációval még a materialista Berlin se érte be hosszú ideig. Piscator bukása tanulsága minden rendezésnek: a túlfeszített technikai fogások ideig-óráig

feledtetik, de sohasem pótolhatják a hagyományos értékekben gyökerező valódi teatralitást. Bukása óta újból és újból kísérletezik, de régi diadalainak nimbusza eltűnt fejeéről. Piscator korjelző és korjellemző egyéniség. Színháza abszurdumig menő túlzásával közvetlen reakciója a l'art pour l'art színjátszásnak. E visszahatás hevéssége az öntudatos tömegek hatalmas átalakító erejére vall, de amit Piscator alkot nem beteljesedés, hanem úttörés új lehetőségek felé. A tőle kitágított formák új lelki tartalomra várnak. Ez a tartalom csak a nagy emberi közösségek megújult lelki és erkölcsi életéből sarjadhat.

K. B. O.

Magyar Iparművészeti, Háziipari Kiállítás és Vásár a Károlyi-palotában. A Baross Gábor Kör, a Baross Szövetség, a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége és a Magyar Iparművészek Országos Egyesülete a folyó év nyarán július hó közepétől szeptember hó közepéig terjedő időre nagyszabású iparművészeti, háziipari kiállítást és vásárt rendez Budapesten a Károlyi-palotában. A kiállításon bemutatásra kerülnek a magyar iparművészek és háziiparosok művészi termékeinek legjobbjai. A kiállítás főleg idegenforgalmi propaganda célokat szolgál, mert a külföldiek részéről a magyar iparművészet és háziipar iránt mindenkor megnyilvánuló nagyfokú érdeklődést kívánja elsősorban kielégíteni. A kiállításra jelentkező iparművészek és háziiparosok száma oly nagy, hogy a Károlyi-palota tágas termei mellett is nagy gondot ad a kiállításra benyújtott tárgyak művészies elrendezése.

A NAPKELET minden közleményéért írója felel. A folyóirat szerkesztője: TORMAY CECILE; s. szerkesztője: HARTMANN JÁNOS. A kiadásért felelős: HEGEDŰS ISTVÁN.

Stephaneum nyomda r. t. — Nyomdaigazgató: KOHL FERENC.